

STANISŁAW JANKOWSKI SDB, *Geografia biblijna*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2007, 296 s.

Dla wszystkich zainteresowanych Biblią ważne jest poznanie ojczyzny Jezusa, problematyki związanej z miejscami, gdzie dokonały się najważniejsze wydarzenia historii zbawienia, oraz sposobu myślenia ówczesnych ludzi. Autor podzielił pracę na trzy części. We wstępie przedstawił starożytne i współczesne źródła i pomoce do geografii biblijnej oraz starożytne i współczesne nazewnictwo.

W pierwszej części zatytułowanej *Geografia historyczna* omówił kolejno geologię terenów biblijnych, geografę basenu Morza Śródziemnego – żywnego półksiężyca i kulturowego półkola, ze szczególnym uwzględnieniem Cypru, Azji Mniejszej, Grecji, Italii, dróg morskich i lądowych Imperium Rzymskiego, geografę Ziemi Świętej, jej położenie i granice, regiony, horo- i hydrogeografę (góry, groty, doliny, rzeki i jeziora), klimat (pory roku, temperaturę, opady, wiatry), florę, faunę i bogactwa naturalne oraz współczesne dane demograficzne.

Część druga pt. *Geografia historyczna* jest poświęcona problemom społeczności ludzkich zamieszkujących w ciągu wieków tereny, na których żyły ludy i osoby przedstawione w Piśmie Świętym. Pierwszy rozdział zatytułowany *Ziemia – planeta ludzi* przedstawia ziemię jako środowisko człowieka przechodzącego od jaskini do miasta, od pastwiska do roli, sposób codziennego życia, odżywiania się, ubioru ludzi biblijnych, ich kalendarze, komunikację (drogi, środki komunikacji, języki), następnie omawia ludy żywnego półksiężyca – przedizraelskich mieszkańców Palestyny, wielkie mocarstwa na Wschodzie i Zachodzie, najbliższych sąsiadów Izraela oraz samych Izraelitów w okresach patriarchów, dwunastu pokoleń, w czasie od podboju Kanaanu do wygnania babilońskiego i w okresie Drugiej Świątyni oraz od jej zburzenia do współczesnej sytuacji Izraela. Część drugą

kończy rozdział poświęcony demografii historycznej świata starożytnego, Izraela oraz dane o liczebności pierwotnego Kościoła.

Część trzecia pt. *Geografia teologiczna* rozpoczyna się ogólnym przypomnieniem religijnego traktowania natury, czasoprzestrzeni, stosowania przez różne ludy praktyk magicznych, by zapewnić sobie pomyślność (geomancja), i przeciwstawieniem im biblijnej nauki o powiązaniu świata materialnego i duchowego (teologia ziemi). Potem autor omawia przestrzeń w doświadczeniu biblijnym (niebo – szeol – ziemia), miejsca święte, namiot, wieś, miasto, pole, ogród, czas jako wartość religijną, koncepcje czasu i kalendarze, biblijne pojęcia i rozumienie czasu, dni święte i powszednie, siły natury, żywioły, pogański kult sił witalnych, któremu często ulegali Izraelici, biblijne i teologiczne przesłanie przyrody, szacunek obowiązujący człowieka wobec stworzenia (ekologia biblijna), bogactwa ziemi, cenne metale i kamienie oraz kamienie pospolite jako materiał budowlany, a także ich znaczenie symboliczne. Na tle przyrody przedstawia biblijną koncepcję człowieka, wzajemne uzupełnianie się mężczyzn i kobiet, dom, rodzinę, klan, pokolenie, pojęcie narodu i narodów, rodzinę ludzką, problem języków. Omawia etapy bytowania człowieka biblijnego: ogród Eden, „dom niewoli” w Egipcie, pustynię jako przestrzeń do przebycia, ziemię obiecaną jako ziemię nową dla dotychczasowych koczowników, diasporę Izraela i rozszerzanie się chrześcijaństwa po krańce ziemi, demografię teologiczną, w której podane w Biblii liczby mają znaczenie przede wszystkim symboliczne. Ostatni temat to pielgrzymowanie jako praktyka religijna w Izraelu i chrześcijaństwie.

Tekst pracy uzupełnia wiele ilustracji, map, rycin i tabel, wybrana bibliografia, indeksy nazw geograficznych oraz osób. Wartościowy podręcznik pozwala zapoznać się ogólnie z problematyką geografii biblijnej i stanowi źródło wielu cennych informacji, a zarazem dobry punkt wyjścia dla opracowań bardziej specjalistycznych.